

Prof. dr Salih Kulenović

BOŠNJAČKE NARODNE PJESME GRAČANICE I OKOLINE

U okviru širih, studioznijih etnološko-folklorističkih istraživanja života i narodne tradicije gračaničkog područja¹, nije prioritetan cilj sakupljanje i analiza tvorevina usmene narodne književnosti. Najviše je riječi o materijalnoj kulturi tog kraja, a tek uzgredno i duhovnoj. Međutim, kako su ta dva segmenta života neodvojiva, jedan s drugim sukladna, stalno su se nametali razlozi i potreba da se, makar uzgredno, prate i bilježe oni oblici narodnog stvaralaštva koje njeguju Bošnjaci u gračaničkim selima i u samom gradu Gračanici.

Građa iz te oblasti, sakupljena na više lokaliteta, dosta je slična s bošnjačkom tradicijom uopće, kako u pogledu sadržine tako i u pogledu poetskih oblika. Zbog toga, iz velikog opusa usmenog narodnog bošnjačkog pjesništva, bilo je teško izdvojiti ono što bi se moglo označiti kao osobeno gračaničko, regionalno. U krajnjoj konsekvenci, lokalno u dobroj mjeri uvijek nosi i opća obilježja. Bez obzira na to gdje i šta bošnjački narod pjeva, priča, pamti i prenosi sa starijih na mlađe, sve je to u suštini bošnjačko, po svojoj duhovnosti, misaonoj osmišljenosti i poetskoj inventivnosti.

Zato su u ovom prikazu sakupljene folklorne građe tek registrirane po sadržaju, oblicima i vrstama usmenog bošnjačkog stvaralaštva koji žive i traju u Gračanici i šire.

Gračanica, Doboј, Tuzla, Gradačac, kao i cijelo folklorno područje sjeveroistočne Bosne, poznati su od davnina kao bešika bogatog, narodnog glazbeno-poetskog stvaralaštva. Strani putopisci su ostavili o tome, u proteklim stoljećima, svoja svjedočanstva.

Uprkos prodoru modernih audiovizuelnih sredstava u ove sredine s patrijarhalnom kulturom i načinom življenja, narodna pjesma i glazba su očuvane još uvijek u svom izvornom obliku. To potvrđuju i navedeni zapisi pojedinih oblika tog stvaralaštva u Gračanici i njenoj okolini.

1. Obredne narodne pjesme

Obredne narodne pjesme spadaju u najstariji krug usmenih bošnjačkih pjesama i dosta ih je sačuvano. Dio su određenog obreda, u stvari, one prate ceremoniju narodnog obreda s kojim su usklađene svojom sadržinom i oblikom. One sadrže i narodna vjerovanja.

Zapravo, ne postoji ni jedan krupni događaj u ljudskom životu koji ne prati neka obredna pjesma. Ove pjesme "zatvaraju cijelo kolo života", tj. jedne izražavaju radost stvaranja podmlatka i pjevaju se djetetu u bešici

1) Dr. Salih Kulenović, Gračanica i okolina – antropogeografske i etnološke odlike, Muzej istočne Bosne i DD "Grin", Gračanica, Tuzla 1994.

(uspavanke), druge prate ženidbu i udaju (svadbene), treće su svečarske (bajramske), četvrte tužne itd.

a) Uspavanke su po porijeklu vrlo stare, prastare lirske pjesme građene pretežno na onomatopeji. Pjevaju ih majke, nene, tetke djeci da brže zaspu, njišući ih u naručju, ili ljuljajući u bešici.

“Buba, nina, ćeri materina,
tebe majka leteći rodila,
na bukovu listu ostavila.
Čelica te medom zadojila,
b'jela vila u svilu povilu.”

(Rabija Dizdarević, Soko)

Uspavanke sadrže drevna narodna vjerovanja na osnovu čega i djeluju snagom magije riječi, a sve izražavaju najtoplije želje za zdrav, miran i srećan život djeteta. Izlivi roditeljske nježnosti, ljubavi i milošće su neposredni i iskreni, što uspavankama daje poetsku snagu i autentičnost.

U Sokolu i okolnim selima, već duže od jednog stoljeća, pjeva se ova uspavanka:

“Maca, braca
u kaci se drala
 (spavala, živjela),
u kaci umrla.
Popi drugo dajte
 (dijete),
a ovo narodu podajte!”
 (Šaban Nurić, Soko)

Čovjek je odavno prestao da vjeruje u “Čarobne jezičke formule”, ali se pomoću njih i danas iskazuju osjećanja nježnosti i ljubavi.

Kultska osnova uspavanki se očituje u njenom molitvenom tonu i u bajalačkoj sadržini, koja ima za cilj da kod djeteta otkloni strah od smrti, zlih uroka i drugog. To potvrđuje i ova illahija koja se pjeva također u svrhu uspavlivanja djeteta:

“Kad ja pođoh u džamiju,
susrete me naš Muhamed,
naš pejgamber, la illahe illellah.
Đi me srete, tu mi reče, la illahe illellah,
da znaš va'ja mrijet, la illahe illellah.
Nigdji vrata ni pendžera, la illahe illellah.
Daj mi, Bože, jedan pendžer, la illahe illellah.
Otvori se jedan pendžer, la illahe illellah.

U dženetu tufan drvo, la illahe illellah,
 pod njim sjedi naš Muhamed, la illahe illellah,
 tahtaleta reže za umeta, la illahe illellah."

(Nail Jahić)

b) Svadbene narodne pjesme gračaničkog folklornog regiona su raznovrsne po motivima i sadržini. Spadaju u najstariji i umjetnički najizraženiji dio usmene lirske poezije. Svadbene pjesme prate svetkovinu ženidbe i udaje, važnu prekretnicu u životu mladih. One prate cijeli tok tog rituala, od prosidbe i nagovaranja djevojke da se uda, do dolaska svatova u mladoženjinu kuću i samog svadbovanja. Pjevaju se solo ili horski dok se svatovi skupljaju da pođu po nevjestu, zatim u putu do mladinoj doma, u domu, a naročito dok traje svadbena veselje u mladoženjinoj kući.

Neposrednom ljepotom izraza plijene već i same one pjesme u kojima se priželjkuje svadba i bračna sreća:

"Žetvu žele seljanke djevojke,
 žetvu žele, žitu govore:
 Mi te žele, a mi te ne jele.
 Pojeli te konji prosiočki,
 Ili moji ili brata moga.
 Prije moji, nego brata moga!"

Tokom svadbovanja, s tipičnim svatovskim pjesmama, izmjenjuju se i druge pjesme u formi zdravice i blagoslova, od kojih prve mogu biti protkane šaljivim motivima, a druge iskrenim željama za srećan život mladenaca i sticanje bogatog poroda:

"Mladoženja, siv' sokole,
 sivo pero sokolovo.
 Ti veselje zapamtio,
 jal' od kćeri, jal' od sina,
 ako Bogda od oboga.
 Mi igrasmo i pjevasmo,
 nevjesticu pripjevasmo.

Nevjestice, rumena ružice,
 Dabogda ti zdrava živa bila,
 svoje bijele dvore pozlatila.
 Ti veselje zapamtila,
 jal' od kćeri, jal' od sina,
 ako Bogda od oboga.
 Mi igrasmo i pjevasmo,
 Nevjesticu pripjevasmo."

Pjesma u kojoj je osnovni motiv djevojka koja se sprema za udaju i zasnivanje novog života, protkana je osjećanjem radosti, ali često i osjećanjem tuge zbog neizvjesnosti kako će biti primljena u muževljevoj rodbini. Narodni pjevač izbjegava da prikazuje idilične slike bračne sreće, već život nevjeste u patrijarhalnoj sredini prikazuje realistično.

Vedri i radosni tonovi odzvanjaju iz ove pjesme koju djevojke pjevaju mladoj dok se spemaju za svatove:

“Meni danas i sutra do podne,
iza podne mijenjaću dvore.
Ovo danas pa mi više nejma,
sve se moje pakuje i sprema.
Šalić nosim, čemberu² se nadam,
il' kroz hevtu il' kroz petn'est dana.”

(Imšir Plavšić, Miričina)

Posebnu umjetničku vrijednost imaju one svadbene pjesme koje opisuju ljepotu nevjeste i mladoženje, svatovsku raskoš, sveopću radost i veselje, i one koji su isključivo u funkciji samog obreda, i koje se “magijom određenih formula” stavljaju u zaštitu braka od zla i nesloge, a istovremeno mu žele plonost i dugovječnost. Vrlo je širok krug svadbenih pjesama koje dočaravaju upečatljive slike mladosti, ljubavi i ljepote.

Jedna od starijih, pomalo i zaboravljenih svadbenih pjesama sa istog lokaliteta je:

“Kad ja pođo' u carevu vojsku,
ja posadi' trešnju na Iglištu,
a iskopa' bunar u avliji,
zabilježi' dragu u bešici.
Kad se vrati' sa careve vojske,
trešnja, višnja u kitu rodila,
bunar voda u avliji huči,
moja draga u musafu³ uči.”

c) Dva najveća muslimanska blagdana, Ramazan-bajram i Kurban-bajram, praćeni su narodnim veseljem i pobožnim narodnim bajramskim pjesmama, koje su prožete kur'anskom spoznajom svijeta.

Pobožne pjesme Bošnjaka muslimana su zasnovane na islamskom vjerskom učenju, što je njihova glavna karakteristika.

U pjesmama s mitološkom sadržinom pjeva se o nebeskim tijelima, koja ispoljavaju ljudske vrline i mahane, pjeva se i o nestvarnim bićima s

2) Abdulah Škaljić, Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatskorpkom jeziku, Izdavačko preduzeće “Svjetlost”, Sarajevo 1973, str.170: čember m. (pers.) ima više značenja; u našem slučaju to je marama kojom su udate žene u našim krajevima širom Bosne pokrivala glavu i po tome su se razlikovale od djevojaka. Umjesto čembera djevojke su nosile šalić, uglavnom svileni, o čemu nam kazuje i prezentira pjesma.

3) A. Škaljić, naved. djelo, str. 476: musaf m (ar.) – kur'an.

ljudskim svojstvima, koja čudesnim, tajanstvenim moćima upravljaju sudbinama ljudi.

U Sokolu je zabilježena vrlo stara pjesma u kojoj su "džini"⁴ odnijeli Ajkunu, a čija je poruka da đavola nikad ne treba prizivati, jer on i sam dođe po svoje:

"Kad je majka Ajkunu ljuljala,
buba, nina, Ajko materina
šćeri moja, ti vragu narasla!

A kad Ajka golema narasla,
ona ide za goru na vodu.
Al' na vodi čudno čudo bješe.
Na glavi mu troji rozi rastu.
Oni rozi Ajki govorili:
- Oj, ti Ajko, draga dušo moja,
kad te majka u bešiku metla,
ondar te je meni poklonila.
Ode Ajka kući plakajući
i po putu mlada padajući:
Kad li ju je majka ugledala,
još je dalje prid nju išetala.
- Šta je tebi, draga Ajko moja?
Il' su tebe kiridžije srele,
il' su tebe vuci uplašili,
il' je tebe glava zabolila?
- Nit' su mene kiridžije srele,
nit' su mene vuci uplašili,
nit' je mene glava zabolila.
Već na vodi čudno čudo bješe,
na glavi mu troji rozi rastu,
oni rozi meni govorili:
Kad te majka u bešiku metla,
onda te je meni poklonila.
Uze majka Ajku za ručicu,
pa je vodi na visoku kulu.
Na nju meće devet katanaca
i deset u bravu dubrovačku.
Vihor puhnu, pa odnese kulu
i u kuli Ajkunu djevojku."

(Rabija Dizdarević, Soko)

Treba svakako naglasiti da se u pobožnim pjesmama najčešće pjeva o Muhamedu a. s. i njegovom životu.

U religiozne pjesme se ubrajaju i brojne moralno-poučne pjesme.

4) Isto, str. 242: džin m. (ar.) – nevidljivo duhovno biće, duh, demon (dobar ili zao). Šejtan ili iblis je džin koji je zbog svoje nepokornosti i oholosti, od Boga proklet i tako nazvan tj. đavo-zavodnik.

2. Ljubavne narodne pjesme

U sveukupnom bošnjačkom usmenom pjesništvu krug ljubavnih pjesama je najbogatiji. To tematsko područje se, katkada, dijeli i na uže teme (zavisno od vremena i načina izvođenja).

Bosna i Hercegovina je jedna od "najjačih lirskih oblasti" na Balkanskom poluotoku.

Od najstarijih vremena do danas, osnovni motivi koji se u ljubavnim pjesmama ističu su: ljepota momka i djevojke, neutoljiva ljubavna strast i čežnja, prizivanje viših sila da se osvoji voljeno biće i dr.

U pjesmama donekle novijeg nastanka, također snažne emotivne intonacije, prevladavaju motivi ljubavne patnje i boli zbog rastanka.

Ljubavne narodne pjesme, zbog velike popularnosti, brzo su se proširile posvuda, pri čemu su se mijenjale i dopunjavale novim formama i sadržajima.

Mada narodni stvaralac pjesmama saopštava opšta osjećanja i misli, ponekad se u njima nalaze neposredna lična osjećanja, čak i imena ljubavnika i aktera ljubavnih zgoda.

Ljubavna bošnjačka pjesma prevashodno iznosi trenutke i dočarava način na koji se ljubav mladih začinje.

"Poslala me nana doli do dućana
da joj kupim kahve i duhana.
Ustrefi me Meho, moje janje bijelo.
- Zdrava bila, đe ćeš ti to Mejro?
- Ne pitaj me, Meho, čuće moja nana,
čuće moja nana i biću 'sovana.
Još će kazat' tati, on će me šibati.
- Neka, neka, i treba, nek' te malo išiba!
- Išibaće plaho, biće tebi žao?
Nasmija se Meho, moje janje b'jelo.
- Iđi, upitaj nane bil' te dala za me!"

(Latif Karić, Vranovići)

Bošnjačke ljubavne pjesme samim kontekstom, temom i tipom, obično su dosta raznolike.

Prvu, brojnu grupu čine one ljubavne pjesme koje izražavaju osjećanja u potpuno idiličnoj atmosferi:

"Prođe momče kroz selo,
nakrivio fesić na čelo.
Ugleda ga Ajka s visoka čardaka,
pa momčetu veli,
u kuću mi seli.

Momče hoće večeru.
- Moje ti usne večera,
a bijele grudi postelja!"

(Nail Jahić, Prijeko Brdo)

Lijepe su i impresivne i one pjesme gdje su ljubavno–erotska buđenja samo diskretno nagoviještena:

Hod', dilbere, da ašikujemo!
Kako ćemo kad ne umijemo?
Sjed' preda me, pa namiguj na me,
a ja ću se nasmijati na te!"

Ljepota djevojke (žene uopšte), prikazuje se često u hiperboličnim slikama, s dosta raskoši i stilske dotjeranosti, kao u pjesmi "Ajka udovica":

"Kraj Doboja studena vodica,
kod nje sjedi Ajka udovica.
Ja, kakva je, majko, u pojasu -
struk momački; pogled djevojački!
struk joj valja Šama⁵ i Perzije,
obrvice šehar Sarajeva,
crne oči bijela Stambola!"

U treću grupu mogu se uvrstiti podrugljivo – šaljive pjesme s ljubavnom sadržinom, koje su brojne naročite u seoskom pjevanju:

"Cura Mejra u kolu ko vreća,
propinje se da bi bila veća."

Najzad, najuspjeliji su svakako stihovi koji odišu čežnjivom, senzualnom atmosferom i strasnom napetošću.

"Ah, meraka u večeri rane..."

Riječ je, dakle, o sevdalinci, jednoj osobenoj vrsti bošnjačke ljubavne pjesme, nastaloj modifikacijom starobalkanske liske pjesme prema istočnjačkim uticajima, a koja je i po gradovima sjeveroistočne Bosne (Gračanica, Gradačac, Doboj, Tuzla, Zvornik i dr.) dugo vremena njegovana.

Ima nagovještaja da je, na području između rijeke Drine i Bosne po kasabama i većim mjestima, nastalo dosta sevdalinki, što bi posebno istraživanje moglo i da potvrdi.

5) A. Škaljić, naved. djelo. Str. 580: Šam-ana (ar.) Sirija, Damask.

Kao ljubavna pjesma urbanih sredina, stilski rafiniranog izraza, sevdalinka je prefinjeno izražavala posebna ljubavna osjećanja derta⁶ i karasevdaha⁷, melanholično osjećanje neizlječivog bola i strasne čežnje, koje je često intenziviralo do patološkog stanja.

Gračanica je od davnina imala svoje sevdalije, talentovane narodne pjevače. U godinama poslije II svjetskog rata najpopularniji je bio Sejdo Ejubović, nastupao je u kulturno umjetničkim društvima i raznim sijelima, i pjevao širok repertoar bosanskih sevdalinki. Posebno je volio i umješno interpretirao pjesmu "Snijeg pade na behar na voće"

3. Rugalice i pošalice

Rugalice (podruguše) su kratke narodne pjesme, najčešće samo od jednog distiha u kojima se seljani jednog mjesta podruguju susjedima, ili se ljudi jedne društvene grupacije rugaju drugoj grupaciji, ili, pak, djevojka ismijava svoju suparnicu (inoču) itd.

Rugalice su obično pjesme od dva ili četiri stiha u desetercu, a duže se rjeđe sreću.

"Svekrvice, hajd' ustani rano,
ostalo mi suđe neoprano.
Svekrvice, sjeme od salate,
daj mi sina, šta me briga za te."

(Miričina, Rašljeva)

Podruguju se odrasli pjevajući o susjednim selima, ili o ljudima i njihovim mahalama.

"Škahovice ala si u doli,
mogli bi te nositi u poli."

(Šaban Nurić, Soko)

Pojedine podruguše karakterizira oštra, zajedljiva misao, veće duhovne snage. O fukari, barabi, na primjer:

"Šta će nama barabama kuća,
kad je naša kuća putujuća.
Sjaj mjeseče, barabinsko sunce,
svunoć sjalo, barabe grijalo."

Ima rugalica koje su građene s više poetskih detalja i slika i takve se impresivnije doimaju.

6) A. Škaljić, naved. djelo, str. 213: dert m (pers.) – jad, briga, muka.

7) Isto, str. 397: karasevdah m (tur.-ar.) – teški sevdah, velika ljubav, zanesenost, ljubavna melanholiija.

Pošalice su, također, brojne i česte u svakodnevnom komuniciranju ljudi, a svrha je tih duhovitih iskaza zbijanje šale.

“Pomogao ti Bog, pa prošao kao bos kroz trnje!”

ili

“Nema kola dok ne dođe lola,
lola dođe – odma' kolo pođe.”

4. Romanse i balade

Romanse su vedre, vesele epsko–lirske narodne pjesme, sa humorišćnim detaljima, naglim preokretima u siže i, redovno, nenajavljenim, iznenadnim raspletom. Nesputana, čulna ljubav, redovno je tema bosanskih romansi. Strukturirane su tako da radnja počinje dramatičnim zapletom, nakon čega slijedi srećan kraj ljubavnih događaja.

Najpoznatiji primjer romanse u Bosni jeste pjesma “Kladilo se momče i djevojče”:

“Kladilo se momče i djevojče
da spavaju da se ne diraju;
momče daje sedlo i đogata, a
djevojče đerdan ispod vrata.
To rekoše, u krevet legoše,
jedno drugom leđa okrenuše.
Momče spava kojno cjepanica,
A djevojče živa žeravica.

Kad je bilo oko pola noći, a
djevojka sa kreveta skoči:
- Okreni se ne okrenuo se,
mrtva tebe okretala majka!
Tvoga konja potrgali vuci,
a moj đerdan odnijeli hajduci.”

Romanse su himne ljubavi, najljepše ljubavne pjesme, a poenta im je po mnogo čemu paradoksalna, neočekivana, neobična (navedeni primjer to potvrđuje).

Romanse prikazuju djevojku realistički, bez idealizacije, rastrzanu između unutrašnjih prirodnih potreba i svakodnevnih životnih okolnosti, na primjer “Cura traži lijeka”:

“Mlade cure cvijećem okićene,
i u kolu one ufaćene,
kolo vode na cvjetnoj livadi
- Dođi, dragi, iz kola me vodi!
Moja mladost ovih dana gori.”

Balade su narodne usmeno epsko–lirske pjesme s dramatičnim narativnim sižeima. Bosansko–hercegovačka narodna tradicija čuva pjesnički savršene oblike balada (“Hasanaginica”, “Smrt Omera i Merime”).

Priča se iznosi u trećem licu, s epizodama u radnji koje su prožete emocijama. Dramska napetost, dijaloško i monološko iznošenje sižea, sučeljavanje junaka prema kontradiktornosti njihovih karaktera, nagovještavanje nečega fatalnog i nejasnog u postupcima, delokalizacija radnje, samo su neke od bitnih odlika balade.

Balada ne kazuje o historijskim zbivanjima, ni o podvizima junaka, njeno prioretno težište jeste iznošenje unutrašnjih preživljavanja i psihološko osvjetljavanje karaktera.

Važno je naglasiti da balada najčešće iznosi istinu o sudbini žene, njenoj nesretnoj i tragičnoj ljubavi u datim društvenim prilikama.

Na prostoru Bosne i Hercegovine je zabilježeno više primjera balada s različitim internacionalnim motivima: stradanje nesretnih ljubavnika zbog uplitanja rodbine u njihovu ličnu sreću; nasilna udaja za stara i nedraga; urokljivi svatovi; zla svekrva itd.

Po umjetničkoj vrijednosti narodne balade sa ovih prostora spadaju u najviše domete usmenog stvaralaštva.

Gradačac, Gračanica i druga mjesta sjeveroistočne Bosne čuvaju uspomenu na Husein–bega Gradašćevića, u narodu poznatijeg kao “Zmaj od Bosne”. Epska pjesma ovjekovječila je njegovu borbu za autonomiju Bosne, a o smrti njegove vjerne ljube ostala je potresna “kajda”, koju narodni pjevači interpretiraju već stoljeće i pol (takoreći od smrti Husein–bega 1834. godine).

Balada “Zmaj od Bosne” doima se kao impresivno poetsko kazivanje o ljubavnoj i porodičnoj tragediji Gradašćevića. U strukturi te pjesme nižu se upečatljive slike bola i tuge, kazane kroz “kajde⁸ žalosne” sokolova sa kule. Poginuo je Husein–kapetan u boju, a njegova ljuba se još nadala da će se njen beg vratiti:

“Sa Gradačca bijele kule
Zmaja od Bosne
sokolovi zakliktali
kajde žalosne.
Umrla je vjerna ljuba
Husein–begova,
jer izgubi gospodara
srca svojega,
Osedl’o je vranca svoga
Husein–kapetan,
odjezdio Romaniji
podjelit mejdan⁹.

8) A. Škaljić, naved. djelo, st. 383: kajda f (ar.) ima dva značenja; u našem slučaju to je melodija.

9) Iso, str. 454: mejdan, megdan m (ar.) ima više značenja; u navedenoj pjesmi mejdan je boj, dvoboj, duel.

Na čardaku¹⁰ vjerna ljuba
 Allah illallah -
 klanjala je, plakla je,
 haber čekala.”

Ali, sudbina Huseinbegovića se strmoglavila kada je glasnik sa ratišta donio vijest da bega više nema; poručujući joj da se uda za drugoga. Njena zla sudbina je bila time zapečaćena, zauvijek. Kob je bila neminovna, od žalosti i sevdaha ljuba umire, ni ne pomišljajući da bega tako brzo i lahko zaboravi i pođe za drugog.

“Pod pendžere glasnik stiže
 srca slomljenog:
 - Udaji se, vjerna ljubo,
 nema bega tvog!
 Od sevdaha i žalosti,
 kraj pendzera svog,
 prepuče joj bolno srce,
 neće za drugog!”

U posljedne dvije strofe žalost se produbljuje preko simboličnih i metaforičnih slika rasplakanih sokolova i eha žalosnih “kajdi” koje se čuju čak do Stambola:

“Sa munare Huseinije
 uči mujezin,
 sa čardaka i bedema
 plaču sokoli.
 Do Stambola odjekuju
 kajde žalosne,
 pusta osta b'jela kula
 Zmaja od Bosne.”

Historijska istina o Gradaševiću, međutim, sasvim je drugačija od poetske istine koju zastupa narodni stvaralac. Naime, poznato je da je Husein-beg Gradašević (1802–1834) bio moćni feudalac, koji je u svom posjedu držao najplodniji dio Bosanske Posavine (Gradačac, Brčko, Gračanicu), pa je 1821. godine preuzeo i kapetaniju.

Na sastanku kapetana, održanom u Tuzli početkom 1831. godine, izabran je za vođu antireformskog pokreta, i od svih bosanskih feudalaca je bio najžešći zastupnik otpora protiv reformi sultana Mahmuda II. Čak je postao i samozvani vezir 1831. godine, pa je prešao u Travnik. Porta odlučuje da slomi “izdajicu Carstva” i šalje na Husein-kapetana veće vojne

10) Isto, str. 164: čardak – aka m (pers.) ima više značenja; u našem slučaju označava sobu na kuli.

snage, koje ga pobjeđuju kod Sarajeva. U tom boju on ne gine, kako pjesma navodi, nego se spašava bjekstvom u Slavoniju (interniran u Osijek), gdje, vjerovatno, prevodi i svoju porodicu.

Posredstvom austrijskih vlasti pomilovan je, pa se predao beogradskom veziru i ubrzo potom umro u Carigradu, 17. 08. 1834. godine, gdje je i pokopan.

Dakle, historijska istina tek je djelimično poslužila narodnom pjesniku, koji je vispreno, inventivno preinačio osnovne činjenice. Poetskim govorom i sredstvima umjetničkog izraza vinuo se u sferu imaginarnog, literarnog i ostvarivši tako svoju viziju o čovjeku i njegovom postojanju.

Literatura:

1. Čubelić Tvrtko, Kategorija usmenosti i pisanosti kao primarni i konstruktivni principi u jezičkim i književnim realizacijama, Povijest i historija usmene narodne književnosti, drugo izdanje, Zagreb, 1990.
2. Herman Kosta, Narodne pjesme Muslimana u Bosni i Hercegovini (sabrao Kosta Herman, 1888–1889). Priredila Đenana Buturović, knj. I–III, "Svjetlost", Sarajevo 1973.
3. Krnjević Hatidža, Usmene balade Bosne i Hercegovine, Knjiga o baladama i knjiga balada, "Svjetlost", Sarajevo 1973.
4. Mulahalilović Enver, Vjerski običaji Muslimana u Bosni i Hercegovini, drugo dopunjeno izdanje, Izdavač: Starješinstvo islamske vjerske zajednice, Sarajevo 1989.
5. Lilek Emilijan, Ženidba i udadba u Bosni i Hercegovini, GZM, X, Sarajevo 1898, str. 5-92.
6. Maglajlić Munib, Od zbilje do pjesme – ogledi o usmenom pjesništvu, Glas, Banja Luka 1983.
7. Rodić Milivoj, Tužbalica i antitužbalica u Bosni i Hercegovini, Zbornik radova XXXV Kongresa SUFJ, Rožaje, 26-29 sept. 1988, Titograd, str. 136-137.
8. Škaljić Abdulah, Turcizmi u srpskohrvatskom–hrvatskosrpskom jeziku, "Svjetlost", Sarajevo, 1973.
9. Latković Vido, Narodna književnost, "Narodna knjiga", Beograd 1967.
10. Salih Kulenović, Gračanica i okolina – antropogeografske i etnološke odlike, Muzej istočne Bosne Tuzla i "Grin" Gračanica, Tuzla 1994.
11. Salih Kulenović, Etnologija sjeveroistočne Bosne (rasprave – studije – članci), Muzej istočne Bosne, knj. 2, Tuzla 1995.

Summary

In Gračanica and its surrounding live the most of Bosnyaks population (72% by census 1991.) As the result of our exploration different kind of oral creativities, ritual and love songs, satirical poems and jokes, oriental lyric songs, romannce and ballad were developed on this territory.

The special value of lyric poetry in Bosnia is in her deep sophistication, style and emotional intesity. Those characteristics are confirmed by examples of antology love songs and ballad the best.